kultur.

Här är Erskines egna skisser på glömda pärlan

AB kultur har nu nosat upp några av Erskines vackra originalskisser till fabriken i Skutskär. De hittades på en vind i Gävle för 20 år sedan. Men själva ritningarna fattas fortfarande.

Kulturredaktör
Fredrik Björkman
026-15 59 62
fredrik.bjorkman@arbetarbladet.se

AVKARLEBY Flera veckan hunde vi presentera en bostadsmässig arkitekturpärla i Skutskär. Den före detta kappfabriken Lanella, ritad 1950 av Sveriges kanske mest uppskattade arkitekt, Ralph Erskine.

Genomset från bioelsystem har varit massiot. Detta hus är skänkt av Skutskärsbornas, enlinga är stolta att de har ett Erskine-hus på sin ort.

Lanella-fabrikens utformning visar en funktionsform och ett sjöfarttemende, typisk för ambitiösa fabriksverk kring 1950. Det säger tidigare arkitekttitaren, numer dito forskaren på Chalmers, Magnus Rönn.

– I en till synes vårdagt vardaglig industrimiljö finns det en byggnaderie med estetiska ambitioner som ville gestalta något. Man måste se Lanella i relation till alla dessa pälihusen som möter bilisterna som kör in i stadsena i dag. Det är ett förfärligt möte, en plätbebyggelse med en extremt spärtrad arkitektur. Varje hus finsker signalera sin egen existens bara, ikom och köp.

Ralph Erskine, 1914-2005.

Magnus Rönn, arkitekt med ögs för Erskine. FOTO: PRIVAT

> Erskine vill att besökare och anställda ska möta hans industrier i en vacker omgivning.
> **Magnus Rönn**

Standardverket om Erskines gjorning heter kort och gott "Ralph Erskine, arkitekt" (1996). Där finns många av hans vackra bostader (varav många i Gästrikland som bekant) och centrala skrytbyggen skildrade.

Men för den som vill studera hur han ritade industrier finns den mindre kända boken "Erskine som industriarkitekt" som Magnus Rönn gav ut år 2000. Det var under det arbetet som han hittade de bäst skissera, berorna hos Lanella-fabrikanda igare Stig Eriksson.

Titta på skisserna. Böjd över dessa bilder satt den unge Erskine och tänkte sig in i vardagen för de som skulle bebolka kappfabriken. De sägstandade taken skulle slippa in flodet av ljus över damerna med sina symaskinar. Ett tråd sådet om byggnaden skuggar de ostande arbetarna.

I ett hörn av byggnaden ritade han en en liten bostad åt vaktmästaren. Han bjöd bilde på bedkar och marmongöle.

Erskine ville förstås rita en bra och hälbar byggnad som skulle överleva konom, så ung han var. Fabriken fyller snart 70, och är lika skänkt som någonsten.

Fega visste Erskine att sönnerverkoras kappor skulle bytas mot plastpäcklförvärning som skulle bli till tillverkning av vanat papper. Men husets kvalitetet vetkar ha fungerat lika bra oavsett verksamhet.

Erskine ritade Lanella till sammans med en annan arkitekt när han fortfarande hade *ögt* åt kvar av sin gåning. Magnus Rönn tycker ändå att man tvåfigt kan se spåren av hans berömda penna i byggnaden. Inte minst när det gäller gestaltningen av utemiljön.

Ut ur de personalutrymmena finns en synnedligen genomtänkt utemiljö utspiralen, med spännande oregelbundna linjer.

– Erskine vill att besökare och anställda ska möta hans industrier i en vacker omgivning, glamorsal med estetiska ambitioner och avsikter. När det gäller Lanella kommer det tydligast till uttryck i utspiralen.

Den är ro så igenvikt att man inte kan se den mängdtongs arbetsmiljö i stensättningen. Men det torde vid vara en smal sak att ordna – Åkrarbyby kommun måsar en sätt kulturarv och fabrikens igare ver villen guldklimp han has.

Magnus Rönn lyfter också fram takets dramatiska form som drullkor ar till sig. Och de fina materialvalen, i bjart kontrast mot dagens plättfabter. Tegel, eternit och puts åldras vackert tillsammans.

– Det ger ett vänligt intryck, mjukt och behagligt, säger han.

Vad gör det med människor att jobba i en vacker miljö?

– Det finns studier som tyder på att konsten förädlar människan och gör oss mera toleranta. Om man är utsatt för buller där man bor, och så gås det en ny innegård med estetiska avsikter, så upplever man sig inte lika störd längre. Man kan tänka sig att vackra industrier har samma effekt, säger Magnus Rönn.

Den offentliga miljön borde för övrigt vara en angelägenhet för alla medborgare, men behandlas inte så av Sveriges kommuner, tycker Magnus Rönn.

– Stadsbyggnadskontoren borde vara tuffare, och ha gestältningsprogram för industriområden. Där ska finnas estetiska riktlinjer för hur byggnaderna ska go ut harmoniskt intryck. Det kan handla om placering, takhöjd, detaljutformning, kinta, fasader, fingatsättning, skala och siltfinjer.

Erskines "signatur", en luftballong som han ritade in i ornart sajt alla sina ritningar. En lekfull symbol för hab och firthet. Den saknas på de skisser/ritningar vi lokaliserat hittills. Byggdovhandlingarna, där de ren formella ritningarna en gång måste ha funnits, återfanns inte i kommunens arkiv. Ej heller på Arkitekturmuseum, som har massor av Erskine. Men AB kultur med vänner fortsätter att leta. Kanske någon av läsarna har något tips?

Fredrik Björkman

Lanella sommaren 2018. Se så vacker eternit. FOTO: FREDRIK BJÖRKMAN

Fasaden som möter besökaren från Lanellagatan i Skutskär.

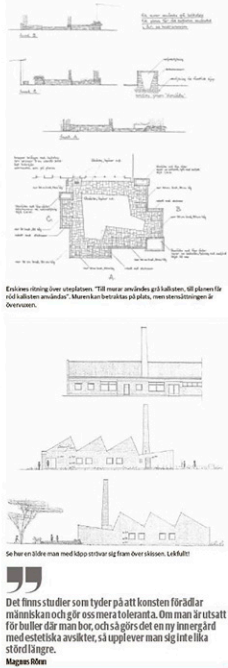

Erskines ritning över utspiralsten. "Till murar användes grå kalksten, till pilaren för röd kalksten användas". Murenkan betraktas på plats, men stensättningen är överuseen.

Se hur en lille man med lidop strövar sig fram över skissen. Lekfullt!

> Det finns studier som tyder på att konsten förädlar människan och gör oss mera toleranta. Om man är utsatt för buller där man bor, och så görs det en ny innegård med estetiska avsikter, så upplever man sig inte lika störd längre.
> **Magnus Rönn**

!

KULTUR Om Gud vill och skorna håller (säger man fortfarande så?) kan AB kultur snart presentera en förslamning om Lanella i slutet av september.

Det är nägas pussellitar kvar, men troligen kommer Magnus Rönn till Skutskär för att visa och berätta om Erskines och hans Lanella. Hält utkik.